

*Congres Wikken en wegen. Archeologie van nationaal belang
26 mei 2010, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort
Samenvatting van bijdrage van Thomas van den Berg*

Nationaal belang vanuit het perspectief van de ruimtelijke ordening

Vanuit archeologisch perspectief heeft het begrip 'nationaal belang' een andere lading en betekenis dan vanuit het perspectief van de ruimtelijke ordening. Op zich kan dat prima naast elkaar bestaan ware het niet dat met de inbedding van de archeologie in de ruimtelijke ordening als gevolg van de Maltawetgeving deze betekenissen elkaar zijn gaan kruisen. In de ruimtelijke ordening is het begrip nationaal belang nauw verweven met het tweede gedeelte van de slogan 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. De centrale opgave op het gebied van de ruimtelijke ordening is uiteraard een heel brede waar de cultuurhistorie - en daarbinnen dan weer de archeologie - slechts een beperkt onderdeel vormt.

Het is onze opgave om het nationaal archeologisch belang een plek te geven in het ruimtelijk domein door het expliciet te maken en te verbinden aan het nationaal ruimtelijk belang.

Ruimtelijke ordening en archeologie zijn in het huidige bestel eigenlijk niet meer van elkaar te scheiden. De zorg voor ons bodemarchief loopt voor een belangrijk deel via het spoor van de ruimtelijke ordening. Waar heeft het ons gebracht? Verder dan we misschien zelf wel denken. Gemeenten blijken de archeologische opdracht redelijk goed opgepakt te hebben. Uit onderzoek blijkt dat archeologie op het netvlies staat van de gemeenten en dat in veel gevallen de archeologische waarden ook planologisch worden beschermd. Dit zijn scores die andere cultuurhistorische disciplines, gebouwde monumentenzorg inbegrepen, niet halen. Dit is een hele prestatie: de tijd dat gemeenten of particuliere eigenaren het als gunst zagen om archeologen nog even tijd te geven om noodonderzoek uit te voeren ligt nog niet eens zo ver achter ons.

Het Maltasysteem is ook een kind van zijn tijd. Ten tijde van de vormgeving ervan was het 'not done' om bijvoorbeeld nieuwe vergunningen te introduceren (deregulering) of om verantwoordelijkheden aan het rijksniveau te houden. Decentraal wat kan, centraal wat moet was - en is feitelijk nog steeds - de gangbare norm. Het Maltasysteem heeft bepaald dat de archeologie primair een decentrale (gemeentelijke) verantwoordelijkheid is, maar de

constatering is ook dat er met betrekking tot de archeologie nooit gedefinieerd is wat 'centraal zou moeten'. Onder de oude wet ruimtelijke ordening leverde dit in de praktijk niet zo veel problemen op. Het systeem waarbij het rijksbeleid via de streekplannen zijn vertaling kreeg op gemeentelijk niveau heeft, getuige bovengenoemd onderzoek, altijd goed gewerkt. Bekende archeologische waarden konden zo worden geborgd en in de verhouding tussen rijk, provincies en gemeente kon vaak een oplossing worden gevonden voor goed en tijdig archeologisch onderzoek in geval er lopende een ruimtelijk project archeologie werd aangetoond. Met uitzondering van misschien de verantwoordelijkheid bij de grote infrastructurele projecten is de rijksverantwoordelijkheid nooit expliciet gemaakt. Maar met de inwerkingtreding van de nieuwe wet ruimtelijke ordening lijkt deze systematiek veel minder vanzelfsprekend. De verschillende overheden moeten hun eigen ambities formuleren en moeten dat bovendien vóóraf doen. Dat perspectief is er ook, maar het ijzer moet nu wel gesmeed worden. De structuurvisie cultureel erfgoed die in MoMo beleidsbrief wordt aangekondigd biedt een vehikel om het rijksbelang archeologisch in te kleuren. Het is zaak deze handschoen nu wel op te pakken.

Stelling:

Als je niet weet wat je wilt, doe je niet mee.

(Henk Ovink, directeur Nationaal Ruimtelijke Beleid, ministerie van VROM)